СВІЙ ДО СВОГО

(Гумореска)

Було се й не дуже так давно, а все ж не вчора і не передвчора. Трохи вже часи змінилися на ліпше, і тому я можу подати не видуману, але правдиву картку з життя ад'юнкта Коломійця, патріота, яких ми ще й тепер не маємо багато. Давніше не можна було про се писати, бо люди гадали би, що се тенденційна життєпись, шкідлива для розвитку народу; але тепер, коли вже, як кажуть, цілком певно настали ліпші часи, можна про суддю Коломійця сказати всю правду, не обвиваючи нічого в бавовну.

Пригадую собі: се було в одній реставрації вечором. Сиділа нас громадка молодших і в середнім віку мужчин, і ми то слухали музики, то жартували, то заводили якусь поважну суперечку. Уже тоді здивував мене суддя Коломієць деякими поглядами, що показували чудака. Він був у тих літах, коли-то чоловік уже боїться женитися, але від людей довідується на кождім кроці, що ще так зле з ним не є і що може ще якусь дівчину зробити щасливою. Ущасливити одну особу він не хотів, але натомість дозрівала в нім гадка дазати заробляти лише своїм людям, щоб хоч тим способом приносити хосен народові. Він говорив нам:

— У сій жидівській реставрації на пиві ви мене небавом уже не будете бачити. Я переведу систематично програму "свій до свого", бо бачу, що інакше не прислужуся своєму народові. Всі свої потреби буду заспокоювати лише у русинів...

Ми могли його переконувати, що се і при найліпшій волі не завсігди дасться виконати, але він відповів на те спокійно:

— Оскільки можна, виконаю. Очевидно, доки нема, наприклад, руських фабрик капелюхів, доти купувати їх мушу у чужих людей: але за

те не дам тим чужим людям ані шеляга зарібку, коли не будуть говорити по-нашому.

Ми знали, що Коломієць великий педант і справді виконає свій намір, — через те і брав нас жаль за нього, бо чоловік пускався в непевну дорогу.

Один жонатий товариш хотів завернути його зараз з сеї дороги своїм досвідом.

— Я,— каже,— дав для жінки зробити сукню у руській робітні. Моя жінка сама їздила до міста до міри. Цілий жарт коштував мені коло ста корон. Присилають сукню, жінка вбирає — все тісне, мале, понівечене... Показалося потім, що одежу зробили не на жінчину міру. Хотіли поправити, латали, штукували і вкінці зробили щось таке, що коли жінка вбралася, розплакалася, мов дитина; я спересердя одним розмахом роздер сукню надвоє і написав руській робітні лист такий, що повинен би всі ті патріотки у робітні вбити на місці, коли б у них була хоч купецька совість.

— Се пусте,— сказав на се Коломієць,— таке може трапитись і в чужих^іТТльки ми до чужих не маємо жалю і все їм прощаємо; а від своїх жадаємо не раз і неможливих речей.

— Ну, ну! Спробуй!

А суддя не тілько спробував, але й справді почав переводити свій план помалу, оскільки позволяли відносини міста, у котрім русини далеко не все могли подати чоловікові і за гроші.

Передусім найняв собі вільну кімнату у "Народнім домі", щоб гроші за. найом ішли без посередників на патріотичну ціль. У тім "Домі" була також і бурса з бурсацьким повітрям і з порядком таким, що тут не було ні спокою, ні чистоти. Уже по двох тижнях Коломієць жалував, що

спровадився сюди, але, виловивши себе на такій непатріотичній думці, тим твердше сказав собі, що не вступиться і буде мешкати далі. Дома він і так небагато сидів, отже, міг витримати.

По якімсь часі ми побачили на нім нову одежу, але так зле скроєну і вшиту, що не можна було стриматися від заміток і жартів. Плечі сурдута його були заширокі, камізелька закоротка, а штани завузькі.

— Хто тобі робив се убрання? — питалися ми.— Воно лежить на тобі чудово. Подай нам адресу свого кравця!

Він подав нам адресу руського кравця, котрий тілько недавно створив у місті свою робітню.

— Чи ти здурів, хлопе, що носиш ті мішки на собі! Іди ж подивися у зерхало, як виглядаєш!

— Пусте! Своїх людей треба підпирати. А я елегантом не був ніколи.

Минув з місяць, і ми побачили, що Коломієць почав кривати на праву ногу. Ходив так, як би та нога стала коротша і він мусив схиляти своє велике і дуже тіло на правий бік. Стривожило нас се, бо жаль нам було доброго чоловіка, котрий нікому води не закаламутив.

— Що тобі в нозі сталося? — спиталися ми його при нагоді у руськім коріннім склепі, куди ми часом заходили, щоб, за добрим прикладом Коломійця, дати заробити свому чоловікові за лихе пиво, нехлюйство у склепі і кімнаті до снідань та за злу прислугу.

— Черевики давлять мене,— відповів він.

— Де ж ти їх даєш робити?

— До русина. Хочете адресу: Іван Шкірка, улиця Львівська, ч. 32. Дуже солідний швець.

— Та нехай тебе чорт побере з твоїм шевцем! Солідний, а зробив з тебе каліку!

Коломієць відповів на се цілком спокійно:

— Та він розбивав на копилі черевики, і се не помогло.

— Було йому такими черевиками голову розбити!

— Десь так же! — сказав на те здивовано.— Я розмочу черевики у воді і буду так довго носити, поки не стануть добрі на мої ноги.

Справді, по якімсь часі він уже не кривав, тілько жалівся на нагнітки та на те, що досі жоден русин-українець не придумав ліку на нагнітки. Німці видумують щороку щось нове, а ми то купуємо і тілько збагачуємо чужих людей, своїх ворогів.

Коломієць чимраз більше дивував нас. Як обіцяв нам, так справді помалу та консеквентно виконував свою програму. Була в тім поступованні очевидна впертість, сліпа завзятість, але причини сеї впертості були такі гарні, що він у наших очах ріс і ріс на чимраз більшого патріота.

Він переконував нас, що не штука бути патріотом, коли тобі з твоїм патріотизмом вигідно жити; правдивим патріотом є ти лиш тоді, коли ти через патріотизм терпиш на тілі і на душі. Приймай муки від усіх руських ремісників разом, але не покидайся ніколи оклику: "Свій до свого!" Терпи, брате,— патріотом будеш!

Такі гарні думки нам, товаришам Коломійця, дуже подобалися; але, сором сказати, ми не завсігди йшли його слідом, не хотіли приймати мук на себе, не хотіли бути добрими патріотами.

В однім лише слухали ми його, а іменно — заходили досить часто до руського корінного склепу та пили там пиво. Хоч там не раз лампа коптіла і обсипувала нас сажею, хоч там тарілки витирав хлопець своєю полою, але була се руська гостиниця, тут лише можна було найти тепер вечорами доброго товариша Коломійця, тому ми тут і бували часом.

Властитель склепу нарікав часто перед нами, що русини його не підпирають. Суддя Коломієць обурювався разом з ним на русинів, а притім і на нас, коли ми йому — звісно, не при властителю склепу — казали, що руський купець мусить давати такі самі добрі товари і за таку саму ціну, як інші, коли хоче, щоб його підтримати. Тим часом от хоч би й тут: яке нехарство, товари гірші, як у жида, а дорого, як у найліпшім склепі. От і пиво яке! А по вині на другий день голова болить. Пані-русинки спершу підпирали його, а потім покинули. Яка кому неволя підпирати несумлінного або недотепного купця? Але Коломійця вже ніхто не міг переконати. Він лише тужив за тим, щоб у місті створив який русин реставрацію, бо досі харчувався у німця.

Прийшла осінь. До міста приїхав руський театр. Коло-мієць ходив правильно на всі театральні вистави і з ангельською терпеливістю слухав — уже не знати, котрий раз в житті — "Баронів циганських" і "Дзвонів корне-вільських", щоб підперти народну інституцію. Се слухання німецьких опереток і українських штук, у котрих люди з півночі пили горівку і танцювали без музики на леваді, мало на нього такий вплив, що його патріотична впертість дійшла просто до краю.

Він дав собі до русина робити "оберрок"; а кравець, хоч узяв гроші і обіцяв "оберрок" зробити на 1 падолиста, зробив його аж на 20 падолиста. Тим часом Коломієць, ходячи до театру, тяжко застудився. Пролежавши з місяць хорим, він почав харчуватися у реставрації, яку саме на Новий рік отворив один русин, оголосивши у руській газеті, що

свій повинен ходити до свого і що в нього харч просто пишний. Коломієць ходив до нього і на обід, і на вечерю.

Сей патріотичний вчинок Коломійця був уже не на його сили. Дух у нього був все ще бодрий, але тіло, а особливо жолудок, вимовили йому службу. Патріотичні борщі і пироги з руської реставриції застряли Коломійцеві під серцем, і з нього зробилось щось не подібне до чоловіка, так змарнів і пожовк. Нарешті якась печеня з руським компотом, себто з капустою і картоплею, доправила його: він заслаб знову і помер у шпиталі, не доживши сорока років.

Коли ми про се дізналися, то аж руки заломили. "Був патріот! — сказали ми всі одним голосом.— Таких мало. Треба йому справити гарний похорон!" І ми поховали його дуже гарно. Особливо промова на могилі його зробила на всіх глибоке враження. Говорив її його товариш з суду менше-більше так:

"Помер ти, наш любий товаришу, і прийшов сюди до своїх, на руський цминтар, вірний засаді "свій до свого" до самої смерті. Ти, можнХ сказати сміло, помер з патріотизму, поклавши свою душу і тіло на жертвенику народної справи. Чого з тобою не виробляли руські шевці, кравці, реставратори, театри, Народні доми і т. п. — все ти зносив, як герой, щоб лише виконати поклик: "Свій до свого!" Ходив ти одітий, як страхопуд, окалічів на ноги, застудився від руської точності, заслаб на жолудок, стуманів у театрі, зачадів у Народнім домі, і, нарешті, вмер від руського компоту! Хто з нас годен стерпіти такі муки?! Тому не забудемо ми тебе, наш мученику" і т. д.

Дуже гарна була промова. Ми всі поплакалися. А щоб могила його не щезла без сліду, ми поклали на ній пам'ятник з написом:

Тут лежить правдивий патріот! Убив його руський компот. Пам'ять його од роду в род!

1908